

BİR İŞARETİN YETER

KILAVUZ
5

Sağır ve İşitme Engelli Ortaklarla Proje Çalışmaları

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Sağır ve işitme engelli ortaklarla projeler yürütürken proje yapısının bu ortakların 'eşit' katılımını sağlayacak şekilde iş akışı ve eşgüdümün tasarlanmış olması önemlidir.

Çevirmen Kullanımı:

Tüm toplantılarda ve hatta yazılı iletişimde (yazılı kaynaklardan bilgiye erişim sağlanabildiği düşünülse bile, açıklama yapılması ve destek verilmesi gereken durumlar olabileceği düşünülerek) bir işaret dili çevirmeni istihdam edilmesi önemlidir.

İstihdam edilecek çevirmenin:

- İşaret dilinde yetkinliğinin tescilli olması
- Çalışmadaki Sağır ve işitme engellilerle uyumlu ve eşgüdümlü çalışabilecek profesyonel profile sahip olması
- Çalışmanın içeriğini anlayabilecek genel kültür ve birikime sahip olması
- Çalışmanın gerektirdiği iş yükünü kaldırabilecek profesyonel takvimi ve süreç yönetimi birikimi olması
- Yüz yüze ve çevrimiçi toplantılarda işaret dili çevirisini (Türkçeden işaret diline, işaret dilinden Türkçeye simultane çeviri, yazılı metinden sözlü çeviri, ardıl çeviri) yapabilecek teknik ve donanımsal altyapıya hâkim olması
- Yukarıda belirtilen toplantıların haricinde iş kapsamında Sağır ve işitme engellilerin yazılı kaynaklara erişimde zorlandıkları durumda destek verebilecek birikimi ve deneyimi olması
- Çalışma sürecinde ortaya çıkabilecek anlık/akut işlerde uyum sağlayabilecek ve ihtiyacı karşılayabilecek niteliğe sahip olması

Toplantılarda ve Karşılıklı İletişimde Sağır ve İşitme Engelli Bireylerle Çalışmak

- Aktaracağınız tüm yazılı kaynakların iletişimi sağlayacak çevirmene önceden ulaştırıldığına ve çevirmenin açıklayıcı bir bilgi istediği tüm durumlarda bu bilginin iletildiğine emin olun.
- Sözlü dilde iletişim kurarken, kişilerin sözlü dil ile birlikte yazılı metinle (görsellerle) bilgiyi pekiştirebileceğini düşünerek PPP gibi görseller kullanarak, ancak bunları sade bir şekilde tasarlayarak bilgiye erişimi kolaylaştırdığınıza emin olun.
- Süreçlerle ilgili olarak 'dünya deneyimi'nin tüm paydaşlarla paylaşıldığını düşünmeyin. Örneğin, tam zamanlı bir çalışanın veya profesyonelin maaş bordrosu veya zaman çizelgesi görmemiş olması veya doldurmamış olması pek olası değildir. Ancak, genelde toplumlarda olanakları daha kısıtlı olan her Sağır ve işitme engellinin benzer bir bilgisi ve deneyimi olduğunu düşünmek yanlış olacaktır. Buna benzer bir süreç varsa sorumlu kişilerin bu gibi süreçlerle ilgili bilgiyi hazır edip gerekirse anlatması veya destek vermesi önemlidir.
- Zoom veya benzeri platformlardan iletişim sağlandığı durumlarda kameranızı açık tutun ve kamerada yüzünüzün açık bir şekilde görüldüğüne emin olun. Ayrıca kendinizi adlandırırken tam isminizi yazın. Sağır ve işitme engelli paydaşın sesinizi tanıma, konuştuğunuz anda (sesiniz duyulduğu anda) konuştuğunuzu anlama veya görüntünüz olmadığı durumlarda sestonunuzdan bir çıkarımda bulunma gibi bir deneyimi olmayacaktır. Dolayısıyla, tüm bunları düşünerek iletişiminizi sağlamlaştırmak için adımlar atmanız önemlidir.

Sağır ve İşitme Engellilerle Ortak İletişim Dili Olarak Yazılı Türkçe Kullanımı:

Sağır ve işitme engelliler ile işiten toplumun ortak kullandıkları yazılı iletişim dili yazılı Türkçedir. Ancak, bu dil sözlü Türkçenin üzerine kurgulanarak türetilmiş bir dildir ve işiten birinin ana dili olabilirken, Sağır ve işitme engelli için tanıdığı ve bildiği ancak ana iletişim dilinden (işaret dili) farklı bir yapıya, terimceye, anlamlama silsilesine vs. sahip bir dildir.

Bu anlamda bir analogi kurmak gerekirse bir nevi 'yabancı bir dildir'. Dünyada tüm yazılı metinler ortalama işiten okur, yani yazıdan belirtilen dil sürümünü ana dil olarak kullanan insanlar için üretilir. Bu da doğal bir olgudur. Ancak, yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı, özellikle Sağır ve işitme engelliye hedefleyen bir tasarımda bu yaklaşımın değiştirilmesi gerekir.

YAPILMAMASI GEREKENLER:

- İşaret dili baz alınarak bir metin üretilmesi (İşaret dilinin yapısını ve anlatısını yazılı metne döktüğümüzde bu sefer de yazılı metinde anlaşılmayan ve kullanılmayan bir dil olacaktır)
- Yazılı dilini basitleştirmek (alıcı kitle, algısı ve bilgisi diğer bireylere göreli olarak daha düşük olan çocuk değildir; bazı durumlarda dil ve söylemin profesyonelliği önem kazanır. Dilde bir denge kurulması, anlaşılabilir ancak işiten bireyler için üretilen dilden farklılaşan bir sürüm gerekir)

Göz önünde bulundurulması gerekenler: Genelde, Sağır ve işitme engelliler için bilgilendirici içerik sunarken SADELEŞTİRME yaklaşımından söz ederiz. Sadeleştirme dilde kullanılan:

- a) Sözcüklerin seçiminden
- b) Sözcüklerin dizilimine,
- c) Cümlelerin uzunluğuna,
- d) Getirilen eklere,
- e) Kullanılan zaman kiplerine,
- f) Örtük ve açık gönderimlere
- g) Dünya bilgisi ve genel kültürle doldurulan anlamlama boşluklarına

ve benzeri bir çok unsura dikkat edilerek tasarlanmış bir dile işaret eder.

- Sadeleştirmenin somut bir kılavuzu OLMAZ. Zira dilin kendisi sonsuz varyasyonu olan bir denklem gibidir.

- Bundan dolayı da SADELEŞTİRME bir yaklaşım olarak belirlenir (bkz. Sade dil kullanımı ile ilgili kılavuz).

SADELEŞTİRMENİN BİRKAÇ KATMANI VARDIR:

DİL:

Dil unsuruna bakarken bunun da kendi içinde katmanlarına bakmak gerekir:

Cümle katmanı: Genelde bütünlüklü anlam Türkçe ana iletişim dili olan bireyler için tek bir cümle içinde verildiğinde daha kolay anlamlandırılabilir. Ancak, bu süreç içinde bağlaçlarla ve eklerin anlamlandırılması ile gerçekleşen bu algılama Sağır ve işitme engelli için ek bir analiz yükü getirir. Bunu bir örnekle açıklamak yerinde olacaktır.

Örn: *Buzdolabı, elektrik ile çalışan, raflara saklama kapları veya hazneleri konulan, içine koyulan yiyeceklerin belli bir ısının altında saklanmasını sağladığı için bozulmalarını engelleyen, mutfaklarda bulunan bir makinedir.*

Yukarıda sadeleştirme ilkesi altında anlatılanları dikkate alarak bu giriş şu şekilde değiştirilir:

Örn: *Buzdolabı bir makinedir. Buzdolabı mutfaklara konur. Buzdolabının içine yemek koyarız. Makinenin içi soğuktur. Soğukta yiyecekler bozulmaz. Raflara yiyecekleri içine koyduğumuz kapları koyarız. Yiyecekler soğuk olur ve bozulmaz. Elektrikle çalışır.*

Yukarıdaki örnekten hareketle:

CÜMLE YAPISI: Tek bir cümle akışında verilen her bir bilgi birimi ayrı bir cümle olarak sunulmuştur. Yazılı Türkçede virgüllerle ve son eklerle birbirine bağladığımız cümle öğelerini anlamlandırmak için her ek kullanımında veya virgül kullanımında bunun ne amaçla kullanıldığını alıcının anlaması gerekir ki metindeki (satırdaki) anlam birimlerinin yükünü, anlamını ve bağlantısını kavrayabilsin.

AÇIK BAĞLAÇLAR: Anamlama açısından gerekli olduğu tüm durumlarda 'VE' gibi açık (tek bakışta seçilebilir) bağlaçlarla bilgiler birleştirilebilir. Tek bakışta seçilebilir yalın bağlaçlar işaret dilinde de vardır. Bu alıcı için yabancı bir unsur değildir. Anamlamayı pekiştirdiğinde kullanılması önemlidir.

MANTIKSAL VE GÖRSEL AKIŞ: Bilgi akışı sağlanırken görselleştirme-mantık silsilesini takibi ilkesinden hareket edilmiş ve bilgi birimler halinde birbiri ile bağlantılandırılarak verilmiştir.

- o İlk aşamada anlatılanın ne olduğu (bir makine),
- o Nerede bulunduğu (mutfak),
- o Ne amaca hizmet ettiği (içine yemek koymak),
- o Bu amaca nasıl hizmet ettiği (soğukta yiyecekler bozulmaz),
- o Tam olarak nasıl kullanıldığı (haznelerin içine konan yiyeceklerin yerleştirildiği),
- o Elde edilen sonucun tekrarı -vurgu amaçlı (yiyecekler bozulmaz),
- o Ek bilgi (elektrikle çalışır).

Mantıksal ve görsel akışı sağlarken en önemli bilgi veya en temel bilgi (buzdolabı bir makinedir) ilk aşamada verilmeli ve verilen her bilgi bir önceki bilginin üzerine kurularak iletilmelidir.

Mantıksal akışta çok dikkat edilmesi gereken bir konu da sözü edilen 'öznenin' açık olmasıdır. Örneğin, Buzdolabı bir makinedir. Mutfaklara konur' cümlelerinden ikincisinde mutfaka konan öznenin buzdolabı olduğu okur için belirgin olsa da açıklık açısından bu öznenin tekrarında bir sakınca yoktur (Buzdolabı mutfaklara konur)

SÖZCÜK SEÇİMLERİ: Bazı sözcükler daha rahat anlaşılabilen eşdeğerleri ile ikame edilmiştir (örn: 'belli bir ısının altında tutmak' yerine 'soğuk kalmak').

o Bu bağlamda önemli olan ilk konu mümkün olduğu her durumda muğlaklığa izin vermemektir (belli bir ısı ifadesi somut bir ısı derecesine gönderme yapmamaktadır- oysa 'soğuk' ifadesi bireyin gözünde canlandırabileceği (kendi içinde kademelendirilebilse de) ısı spektrumunda nereye işaret ettiği belli olan bir kavramdır).

o Bu bağlamda önemli olan ikinci konu kesit dil ile ilgilidir: Isı her ne kadar günlük dilde de kullanılan bir kavram olsa da, bir dünya bilgisi ve birikimi ile algılanan bir kavramdır. İlk olarak, ilkokulda bilim derslerinde ve coğrafya derslerinde duyduğumuz bu kavrama, ilerleyen yıllarda televizyondan hava durumunu takip ederken veya fen dersleri için kitapları okurken aşinalığımız artar. Bu kesit dil örneği her ne kadar bir teknik sözcük olmasa bile, belli bir eğitimsel ve sosyokültürel etkileşimle gelen bir edinimin sonucunda anlamlandırdığımız bir kavramdır. Dolayısıyla, metinde amaçlanan anlamı değiştirmedeği sürece farklı ve daha yalın bir kesit dilden bir kavramla ikame edilmesi yerinde olacaktır.

AÇIKLAMALARDA DÖNGÜSEL ANLATIMDAN KAÇINMAK (DÜNYA BİLGİSİ- GENEL KÜLTÜR): Açıklama veya tanımlama yaparken sözcüğün veya adın kendi içinde geçen terimlerin kullanımı söz konusu olursa bu ancak anlatılan ögenin alıcı tarafından bilindiği varsayımı üzerinden yapılır. Bu da her zaman doğru olmayabilir.

Örneğin, 'krank mili' açıklanırken kullanırken yapılan betimlemede cümle '..... bir mildir' diye bitiyorsa, o zaman alıcının 'mil' sözcüğünü, milin ne olduğunu, ne amacı hizmet ettiğini ve farklı türleri olabileceği gibi dünyevi, teknik genel kültüre dair bilgileri bildiğinden hareket edilmiştir. Ancak, bu her zaman doğru olmayabilir. Burada alıcı kitlenin yalnızca sözcük haznesini değil aynı zamanda genel kültürünü ve dünya bilgisini iyi tartmak gerekir. Örneğin, 'mil' örneğinden hareketle ya açıklamanın içinde ya da açıklamaya ek olarak 'mil' kavramının/parçasının da açıklanması gerekir.

ALICI KİTLEYİ MÜMKÜN OLDUĞUNCA GENİŞ DÜŞÜNMEK: Bazı açıklamalar alanda çalışan ve işi yaparak öğrenenler veya eğitimini alıp gelenler için gayet açık olabilirken, bazen bu sayılan gruplardan bireyler ve daha önemlisi ilk eğitimlerini alacak bireyler için bazı kavramlar tanıdık olmayacaktır. Dolayısıyla, giriş seviyesinden başlayarak deneyimli bir çalışana kadar geniş bir alıcı kitlesine hitap edecek her materyalde tasarımın dikkatle şekillendirilmesi gerekir. Örneğin, alıcıların hepsinin 'lokma' kavramını bildiğine emin olduğumuz durumda 'allen lokması'nın açıklaması ile, 'lokma' kavramının herkes tarafından bilindiğine emin olmadığımız bir durumda 'allen lokmasının' açıklaması farklı olacaktır.